

УДК 332.122:338.45:330.341.1:330.322

І.М. Олійченко, д-р держ. упр., професор

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

Г.М. Сміленко, канд. екон. наук, доцент

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті запропоновано створення трьох кластерів: лісопромислового, харчового та будівельних матеріалів на основі визначених пріоритетних галузей промисловості Чернігівської області, визначено їх склад та структуру, окреслено слабкі та сильні сторони їх функціонування, а також можливості та загрози, спільні для зазначених кластерів, розроблено стратегії розвитку нових формувань з урахуванням регіональних особливостей. Обґрунтовано, що реалізація кластерної моделі щодо формування та розвитку промисловості області приведе до позитивних результатів у промисловому комплексі та його складових, а також в інших складових регіону, які в свою чергу позитивно впливають на розвиток регіональної економіки в цілому.

Ключові слова: кластерний підхід, кластерна структура, промисловість регіону, інноваційно-інвестиційна модель розвитку.

В статье предложено создание трех кластеров: лесопромышленного, пищевого и строительных материалов на основе определения приоритетных отраслей промышленности Черниговской области, определены их состав и структура, слабые и сильные стороны их функционирования, а также возможности и угрозы, общие для указанных кластеров, разработаны стратегии развития новых формирований с учетом региональных особенностей. Обосновано, что реализация кластерной модели для формирования и развития промышленности области приведет к положительным результатам в промышленном комплексе и его составляющих, а также в других составляющих региона, которые в свою очередь положительно влияют на развитие региональной экономики в целом.

Ключевые слова: кластерный подход, кластерная структура, промышленность региона, инновационно-инвестиционная модель развития.

In this article proposes the creation of three clusters: forestry, food and building materials based on identified priority industries Chernihiv region, defined by their composition and structure, outlined the strengths and weaknesses of their operation, as well as opportunities and threats common to these clusters developed a strategy for the development of new groups with regard to regional differences. Proved that the implementation of cluster model for the formation and development of regional industry, will lead to positive results in the industrial sector and its components, as well as in other parts of the region, which in turn positively influence the development of the regional economy.

Key words: cluster approach, cluster structure, industry region, innovation and investment development model.

Постановка проблеми. Формування та розвиток структурних сегментів промислового комплексу регіону в умовах реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки потребує реалізації певних заходів щодо підвищення ефективності його функціонування. Сталий розвиток промисловості регіону в контексті інноваційної моделі потребує:

- технічного та технологічного оновлення, модернізації виробництв відповідно до пріоритетних видів промислової діяльності;
- створення інноваційної інфраструктури задля налагодження взаємозв'язків «наука-виробництво»;
- раціонального використання природних ресурсів, енергозощадження та екологічної безпеки;
- взаємодії промислових підприємств, наукових установ, закладів освіти, фінансово-кредитної системи;
- ефективного використання ринкових механізмів, підтримки малого бізнесу у сфері промисловості;
- підтримки кооперації, захисту вітчизняної промисловості на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок;
- підготовки кадрів у сфері пошуку продукування та тиражування нововведень.

При цьому серед головних пріоритетів промислового розвитку Чернігівської області слід виокремити необхідність модернізації основного капіталу, підвищення конкурентоспроможності продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові напрацювання останніх років свідчать про велику увагу науковців до різних аспектів та проблем промислового розвитку як на рівні країни, так і на регіональному рівні. Серед сучасних вітчизняних дос-

лідників слід зазначити праці О. Амоші, О. Алімова, М. Бутка, Б. Буркинського, В. Гейця, В. Горника, Б. Данилишина, Л. Дейнеко, С. Дорогунцова, В. Захарченка, Ю. Кіндзерського, В. Семиноженка, Л. Чернюк, М. Чумаченка та інших.

Вивчення різнобічних аспектів кластерів та кластеризації відображено у працях таких вітчизняних та закордонних дослідників: М. Войнаренка, В. Гейця, А. Гойка, А. Гребьонкіна, Б. Данилишина, В. Івантера, В. Кондратьєва, А. Коробкова, Ж. Мингальової, М. Портера, В. Прайса, Г. Семенова, С. Соколенка, С. Ткачої, І. Толенадо, В. Федоренка, В. Чевганової та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак багато теоретичних та практичних питань ефективного функціонування промислового комплексу регіону в контексті реалізації моделі інноваційно-інвестиційного розвитку залишаються невирішеними, зокрема, організаційні та стратегічні аспекти кластеризації промисловості.

Мета статті. Метою цієї статті є розроблення структури та складу запропонованих кластерів з визначенням їх ядер та взаємозв'язків між суміжними галузями, визначення сильних та слабких сторін, можливостей та загроз спільних для зазначених кластерів, а також розроблення стратегії їх розвитку.

Виклад основного матеріалу. Функціонування структурних сегментів промислового комплексу регіону на сучасному етапі економічного розвитку не можливе без визначення та забезпечення подальшого функціонування пріоритетних напрямів промислової діяльності. Такими напрямками нами визначено: оброблення деревини та виробництво виробів з деревини; виробництво меблів; целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність; виробництво будівельних матеріалів; виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів [1].

Зазначені галузі обробної промисловості повинні стати базовими для створення та розвитку кластерних структур.

Окремо слід зазначити, що інші галузі промисловості також зазнають позитивних змін під час реалізації кластерного підходу. Передусім, це машинобудівна галузь, яка буде орієнтована на виробництво машин, обладнання, апаратів тощо для підприємств-учасників кожного з запропонованих кластерних структур. Позитивний вплив також повинні відчувати на собі і такі види економічної діяльності, зокрема, будівництво, сільське господарство, туризм тощо. Основні напрямки впливу кластерного підходу на функціонування економічних видів діяльності Чернігівської області відображено на рис. 1.

Для налагодження стійкого функціонування кластерних структур, створення яких пропонується в роботі, необхідно приділити значну увагу внутрішній структурі кластерів, тобто визначенню елементів та встановленню зв'язків між ними.

Спираючись на попередні напрацювання стосовно складових кластера, зазначимо, що кожній такій структурі, на нашу думку, притаманна наявність трьох підсистем, по-перше, суб'єктів підприємницької діяльності, об'єднаних спільною місією; по-друге, спільної виробничої інфраструктури, по-третє, інститутів освітньо-наукового супроводу [2].

Внутрішня будова кластера розпочинається з визначення ядра кластера.

У межах структури кластерного утворення лісопромислового комплексу, ядром пропонується вважати підприємства та компанії, які займаються обробленням деревини та виробництвом виробів з деревини, виробництвом меблів, целюлозно-паперовим виробництвом та видавничою діяльністю.

Задля плідної роботи кластерної структури, крім досягнення взаємодії між підприємствами всередині ядра кластера, необхідне налагодження їх стійких зв'язків з компаніями супутніх, споріднених та підтримуючих галузей. Передусім це потреби в обладнанні, допоміжних матеріалах, фурнітурі, засобах кріплення, оздоблення виробів тощо.

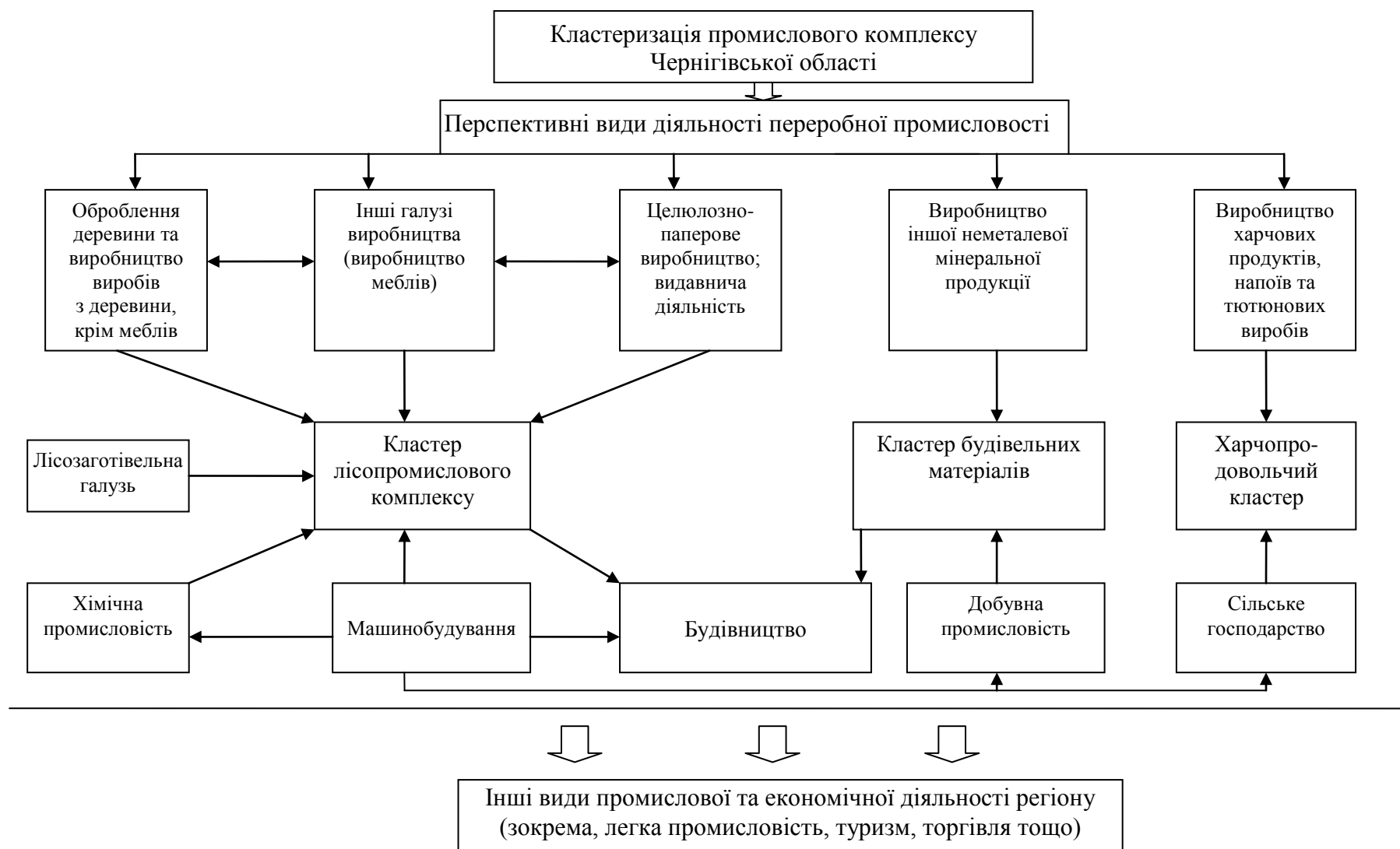

Рис. 1. Схема взаємодії видів промислової та економічної діяльності Чернігівської області при реалізації кластерного підходу

Велике значення для функціонування кластерної структури набуває також взаємозв'язок між підприємствами кластерного ядра та в партнерів у сфері науки та освіти, фінансів тощо.

Так, до інститутів співпраці у сфері науки слід віднести наукові, науково-дослідні установи тощо. Інститутами співпраці у сфері освіти слід вважати вищі навчальні та професійно-технічні заклади, які покликані забезпечити підготовку, перепідготовку фахівців дійсно потрібних спеціальностей, які відповідають вимогам кластерних структур.

Таким чином, на нашу думку, найбільш економічно доцільним у межах реалізації кластерної моделі промисловості області є налагодження взаємодії «навчальні заклади – наукові установи – промисловість».

Формами запропонованого партнерства можуть бути і створення стипендіального фонду для найбільш обдарованих студентів, а також таких, які займаються науковими пошуками або вирішать продовжити своє навчання та діяльність у науковій площині; а також створення та реалізація спільних дослідницьких програм, господарських договорів, програм навчання тощо. Реалізація цих, а також інших форм співробітництва сприятиме підвищенню рівня комерціалізації технологій, допоможе визначити та здійснити стратегічні напрямки досліджень та розробок.

У сфері фінансів інститутами співпраці є фінансові установи, а саме, банки, страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні компанії, кредитні спілки тощо. Їх роль у діяльності кластерних структур значна, вони надають широкий спектр фінансових послуг та здійснюють фінансову підтримку підприємств-членів кластера, наприклад, кредитування чи страхування ризиків. Деякі з перелічених фінансових інститутів, зокрема, пенсійні, інвестиційні фонди не мають широкого розповсюдження, з цієї причини залучити їх до функціонування кластерних структур дуже складно. Тому в сучасних умовах найбільш реально використовувати позитивні аспекти від взаємодії передусім з банківськими установами, до того ж у сфері наявні регіональні банки, співпраця з якими була б найбільш взаємовигідною.

До інститутів співпраці у сфері інформації відносяться передусім засоби масової інформації, роль яких складно переоцінити, оскільки саме ЗМІ мають опікуватися всіма інформаційними аспектами діяльності кластера.

Серед інститутів співпраці в інших сферах діяльності слід виокремити торгово-промислову палату, основним завданням якої є допомога розвитку регіонального бізнесу та представлення його учасників та їх результатів на міжнародній арені. Значну роль відіграють і торговельні підприємства, ефективна діяльність яких дуже суттєво впливає на ефективність функціонування всієї кластерної структури.

Таким чином, ядро лісопромислового кластера включатиме чотири основні сегменти: оброблення деревини та виробництво виробів з деревини; виробництво меблів та предметів інтер'єру; целюлозно-паперовий сегмент; видавнича діяльність.

У подальшому прогнозується, що кластер надасть поштовх для створення або розвитку та стійкого функціонування (на основі аутсорсингу) таких напрямів діяльності, як постачання різноманітних послуг, зокрема технічних (здійснення ремонту обладнання, проведення технічного обслуговування тощо); консультаційних, у тому числі юридичних; дизайнерських (фірми з розроблення дизайну меблів, інтер'єру тощо); маркетингових і логістичних (дослідження ринку, постачання сировини, матеріалів, збут готової продукції тощо); рекрутингових (здійснення підбору та підготовки кадрів, у тому числі й наукових) тощо. Також прогнозується розвиток фірм, діяльність яких пов'язана з програмних забезпеченням. Наявність компаній такого роду особливо важлива для такого сегмента лісопромислового кластера, як виробництво меблів.

Одна з головніших переваг та позитивних аспектів створення лісопромислового комплексу в Чернігівській області є можливість утворити ланцюжок доданої вартості, а також організувати повний технологічний цикл виробництва продукції кластера від моменту вирубки лісу до створення високотехнологічних продуктів з деревини, іншої продукції та безвідходного використання деревини. Для цього необхідно вжити певних заходів, серед яких:

- створення підприємств по виробництву ДВП, MDF, OSB задля усунення технічних прогалин;
- створення єдиного бренду кластера та його продукції, а також створення Центру дизайну в м. Чернігові;
- налагодження виробництва по виробленню електроенергії з деревини та використанню дерев'яних відходів;
- використання інших, крім дерев'яних, лісових продуктів;
- лісовідновлення за рахунок запровадження для всіх підприємств-членів кластера такого правила: «За кожне використане підприємством дерево висаджувати два нових». Реалізація останнього запропоновано заходу дасть змогу, по-перше, збільшити лісові ресурси області, особливо за рахунок заліснення малопродуктивних та еродованих земель; по-друге, підвищить якість сировини; виховувати членів колективу в дбайливому ставленні до лісових ресурсів регіону, по-третє, перехід до безвідходного виробництва та відмови від спалювання відходів лісозаготівель та деревооброблення.

До ядра харчового кластера Чернігівської області слід віднести підприємства з виготовлення продуктів харчування. Конкурентною перевагою цієї кластерної структури є наявність у регіоні потужного аграрного сектору, його значний потенціал та можливість налагодження тісної співпраці між сільським господарством та підприємствами кластерного ядра. Таке партнерство є взаємовигідним, оскільки сільське господарство постачатиме сировину для підприємств харчової галузі, а ті, в свою чергу, спрямовуватимуть аграрні підприємства області до прибуткової та конкурентоспроможної діяльності.

У межах харчового кластера велику роль відіграватимуть інститути співпраці, особливо у сфері науки, освіти, фінансів тощо. До споживачів харчового кластера слід віднести як населення та підприємства області, так і міжрегіональні зв'язки, нарощування експертного потенціалу.

Кластер будівельних матеріалів складається з підприємств по виробництву неметалевої мінеральної продукції, які пов'язані з видобутком будівельних матеріалів (основні постачальники сировини), а також підприємств допоміжного та обслуговуючого виробництва. Завдяки унікальним природним ресурсам області готовою продукцією кластера будівельного матеріалу будуть: цегла керамічна, силікатна та інші стінові матеріали, суміші будівельні сухі, скловироби, черепиця, а також елементи збірних конструкцій для будівництва, блоки та різні вироби з цементу, бетону або штучного каменю тощо.

Серед інститутів співпраці кластера будівельних матеріалів окремо слід виділити оптові та роздрібні торговельні мережі, роль яких є провідною в реалізації результатів діяльності кластера. Слід також зазначити сильний взаємозв'язок підприємств кластера з будівельними компаніями, які є основними споживачами його продукції. Результатом взаємодії повинно стати будівництво нового житла різного цінового сегмента, об'єктів виробничого та соціального призначення. А завдяки добре скоординованій дії торговельних фірм з реалізації будівельних матеріалів населенню зазначені споживачі зможуть здійснювати якісні різнопланові ремонтні роботи.

Таким чином, у межах кластерної моделі функціонування промисловості Чернігівської області, необхідно виявити всі позитивні аспекти кластеризації промислового комплексу зазначеної території. Це стосується і складових кластерних структур, і скла-

дових регіонального оточення, зокрема, бізнесу, ринкового середовища, а також інформаційного простору, наукового та освітянського напрямків, які в свою чергу позитивно впливають на промисловий розвиток регіону. При цьому позитивні зрушення в промисловості регіону позитивно вплинуть на активізацію інноваційно-інвестиційного розвитку, міжрегіональних зв'язків, перспективних напрямів діяльності, підвищення рівня конкурентоспроможності продукції і послуг. Наслідки кластеризації промисловості на регіональний розвиток зображений на рис. 2.

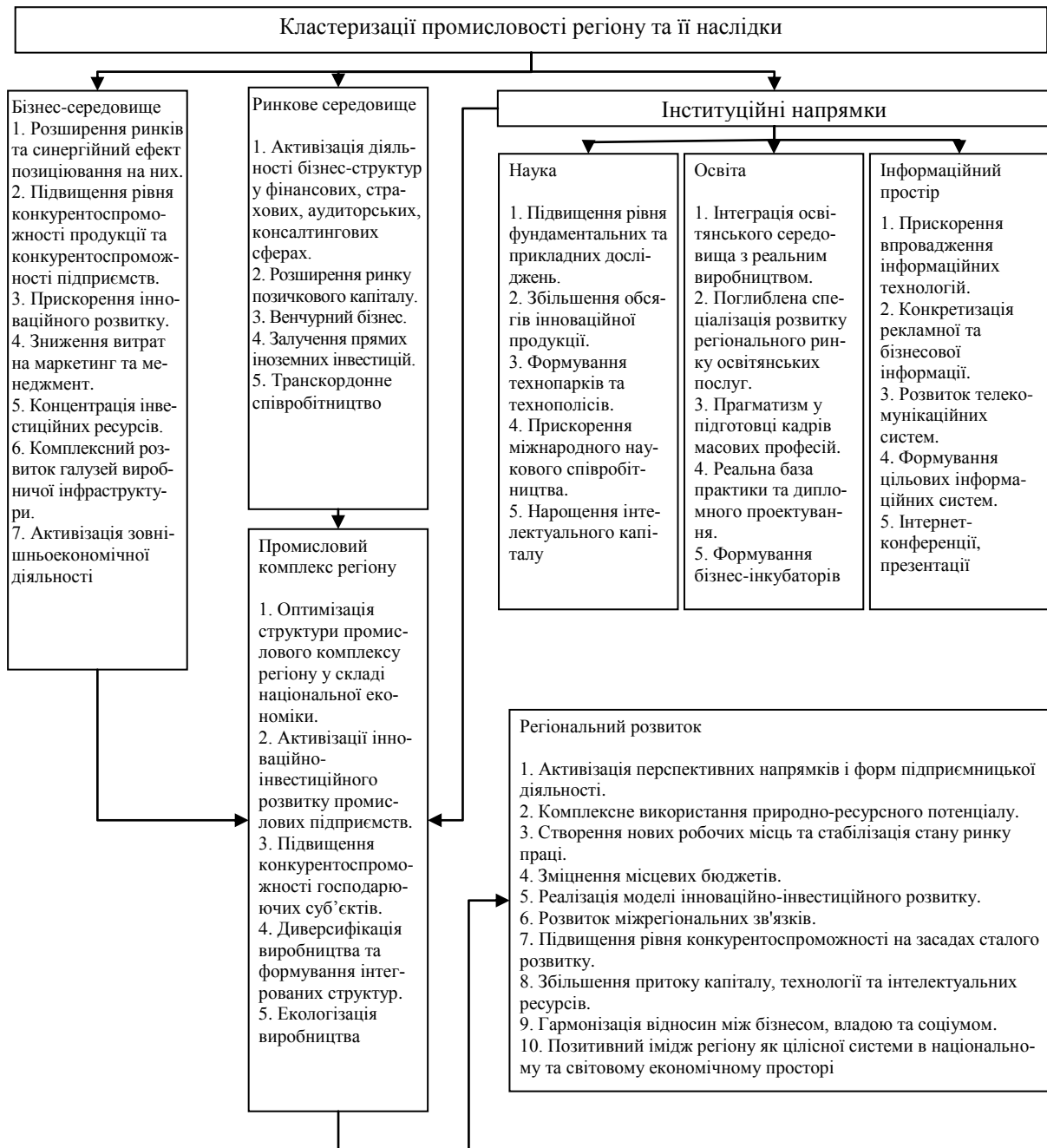

Рис. 2. Блок-схема оцінки результатів кластеризаційного розвитку промислового комплексу регіону

Задля прогнозування позитивів та труднощів у функціонуванні та розвитку запропонованих кластерів слід зробити прогноз сильних та слабких сторін їх діяльності, а також можливостей та загроз. Оскільки в межах дослідження нами пропонується реалізація кластерного підходу для декількох перспективних видів промислової діяльності Черні-

гівської області, то слід, передусім, спрогнозувати сильні, слабкі місця, можливості та ризики загальні для них у цілому кластерів унаслідок застосування кластеризації.

Таким чином, серед сильних сторін майбутніх кластерів відзначимо такі:

- можливість налагодження взаємодії та взаємозв'язків у кластері між його учасниками;
- підвищення інноваційно-інвестиційної активності підприємств-членів кластера та кластера в цілому;
- здатність до підвищення конкурентоспроможності складових кластера, їх елементів та кластера в цілому як системи.

Серед слабких сторін слід вказати на:

- відсутність попереднього досвіду у сфері реалізації кластерної моделі, що може вплинути на якість управлінських, технологічних аспектів тощо;
- сприйняття кластера як новачка в бізнесі, у якого відсутній імідж та репутація, що буде ускладнювати відносини з потенційними партнерами;
- об'єктивні труднощі, що виникають у будь-якої соціально-економічної системи на початковому етапі її розвитку (етапі народження), головною метою якого є виживання.

До прогнозних можливостей кластер-структур слід віднести:

- завоювання лідируючих позицій на регіональному ринку, а згодом і національному ринку;
- можливість залучення в діяльність кластерних структур інших сфер діяльності регіону;
- можливість розширення діяльності, по-перше, за рахунок зростання кількості членів кластер-структур, по-друге, за рахунок оновлення продукції, її асортименту та якості на підприємствах кластерів.

До прогнозних загроз діяльності кластерних структур слід віднести:

- відсутність правових засад створення та розвитку кластерних структур як на національному, так і на регіональному рівнях;
- перманентна політико-економічна нестабільність країни, яка негативно впливає на функціонування будь-якої сфери діяльності, заважає та гальмує прийняття ключових рішень щодо реалізації кластерного підходу на державному та регіональному рівнях;
- важкий демографічний стан області, який негативно впливає на розвиток кластерних структур з позицій зменшення трудових ресурсів та споживачів;
- незадовільний екологічний стан області та його постійне погіршення, що з різним ступенем, але однаково негативно впливатиме на діяльність кластерних структур.

На основі прогнозних компонентів можливо розробити стратегії, спрямовані на подолання загроз та усунення слабких місць [3, с. 83], і навпаки, формування стратегії відбувається при зіставленні сильних і слабких сторін, можливостей і ризиків [4, с. 161].

Спираючись на існуючі основні види стратегій, їх характеристики, переваги та недоліки [4], для визначених нами кластерів пропонується реалізація таких стратегій.

Для кластера лісопромислового комплексу пропонується стратегія «Виробництво унікальної промислової продукції, конкурентоспроможної на внутрішніх та зовнішніх ринках».

Місія кластера полягає в об'єднанні підприємств, фірм, компаній установ тощо, їх інтелектуальних, інформаційних, технологічних ресурсів задля максимального задоволення потреб споживачів, забезпечуючи розширення діяльності кластера.

Філософія:

- кластер діє в інтересах своїх учасників, партнерів та споживачів;
- кластер у своїй діяльності дотримується законів України та етичних норм та правил;
- кластер розвиває нові напрямки та види діяльності;

– кластер у своїй діяльності реалізує принципи сталого розвитку, демократичності, транспарентності;

– кластер відмовляється від участі в проєктах та діяльності, що несуть у собі соціальну або екологічну загрозу для області та країни в цілому;

– реалізація діяльності з відновлення та омолодження лісових ресурсів.

Стратегічні напрямки розвитку кластера лісопромислового комплексу:

– зайняття лідируючого становища на внутрішньому ринку;

– вихід членів кластера та їх продукції на зовнішній ринок.

Стратегічна мета кластера ґрунтується на досягненні максимальної універсальності діяльності, яка орієнтується на виробництві широкої номенклатури продукції та розробленні нової продукції.

Звідси пріоритетне завдання кластера полягає в забезпеченні своїх споживачів максимально широким асортиментом продукції найвищої якості.

Досягнення мети здійснюватиметься за рахунок виконання таких завдань:

– розроблення і реалізація корпоративної стратегії, яка сприяла закріпленню позицій кластера на традиційних внутрішніх ринках та виходу на зовнішні;

– формування позитивного іміджу кластера на регіональному рівні, створення єдиної торгівельної марки для підприємств-членів кластера;

– залучення нових членів кластера;

– розвиток інформаційної системи кластера.

Маркетингова та рекламна стратегія.

– створення єдиного корпоративного стилю;

– спонсорство;

– добročинність;

– створення системи public relation (PR) з метою закріплення торгівельної марки кластера у свідомості споживачів;

– використання інформаційних каналів розміщення реклами.

Для харчового кластера пропонується стратегія «Виробництво екологічно чистих продуктів харчування для задоволення потреб внутрішніх та зовнішніх споживачів».

Загальні положення. Концепція розвитку харчового кластера, його місія і бачення сформульовані у вигляді Стратегії. Стратегія є інструментом довгострокового ефективного управління кластером і основою для складання середньо- та короткострокових планів та програм діяльності. Завдяки реалізації Стратегії розвитку харчовий кластер займе лідируюче місце в області.

Місія кластера – задоволення потреб споживачів в екологічно чистій, якісній продукції різних цінових порогів, допомога партнерам у досягненні успіху, а населенню – в підвищенні життєвого рівня.

Основні стратегічні цінності в діяльності кластера:

– покращення добробуту населення;

– інтереси споживачів;

– відповідальність перед членами кластера;

– налагодження та підтримка партнерських відносин.

Стратегічний розвиток кластера передбачає:

– стабільність та надійність (створення та постійне поліпшення іміджу та репутації);

– активна діяльність на ринках основної продукції;

– зовнішньоекономічна діяльність (агресивна присутність на зовнішніх ринках СНГ (Росії, Білорусі, Молдови тощо), європейському, азіатському та американському континентах; міжнародне визнання);

- постійне збільшення розміру (залучення нових членів, розширення кордонів діяльності, збільшення обсягів продукції);
- динамічний розвиток (дослідження та прогнозування факторів мікро- та макроекономічного середовища на ринку харчових продуктів і технологій з метою гнучкого реагування та швидкої адаптації до їх зміни);
- якісне обслуговування споживачів (залишати незмінною якість продукції та її покращення при зниженні цін).

Стратегічні цілі розвитку кластера.

З метою забезпечення ефективності діяльності, стабільності кластера необхідно визначити основні цілі, які кластер повинен реалізувати:

- завоювання позиції лідера на регіональному ринку;
- досягнення прибутковості;
- удосконалення технологічної бази;
- створення ефективної системи контролю витрат;
- створення адекватної системи бюджетування;
- побудова структури кластера, спрямованої на задоволення потреб споживачів.

Основні шляхи досягнення стратегічних цілей:

1. Постійне оновлення, модернізація виробничих потужностей.
2. Стандартизація продукції.
3. Розвиток інформаційних технологій.
4. Співпраця з постачальниками.
5. Проведення політики економії ресурсів.
6. Збільшення обсягів та підвищення рентабельності продукції.

Основні напрями збутової політики:

- задоволення потреб масового споживача продукції;
- виробництво та реалізація стандартного асортименту продукції, який призначений для різних груп споживачів;
- підвищення збуту масової продукції завдяки її стандартизації та уніфікації, включаючи організацію, інформаційне супроводження з метою зниження трудомісткості та підвищення якості;
- управління асортиментом продукції, яке полягає у визначенні переліку основних продуктів та заміщення неефективної продукції, яка не користується попитом.

Цінова політика. Збільшення обсягу продукції знижує собівартість продукції, що робить її більш привабливою та конкурентною для споживачів.

Для кластера будівельних матеріалів пропонується стратегія «Задіяння місцевої сировини для виробництва будівельних матеріалів з заданими властивостями».

Пріоритетний напрям кластера будівельних матеріалів – це співпраця з підприємствами будівельної галузі.

Позиція лідера в цьому ринковому сегменті створює реальні передумови для розвитку діяльності, створення вигідних умов для споживачів та знайти та зайняти своєї ніші в цьому ринковому сегменті.

Місія кластера. Кластер повинен стати провідним щодо цілісності, прозорості, якості, прибутковості та інноваційної потужності.

Кластер спрямовує свої зусилля на те, щоб стати провідним партнером для підприємств будівельної галузі не лише для регіону, а й для країни в цілому.

Філософія кластера:

- дотримується чинного законодавства, етичних норм і правил цивілізованого ведення бізнесу, повного та швидкого виконання своїх обов'язків;
- діяти виключно в інтересах своїх членів, партнерів, споживачів;

– не підтримує та не бере участі в екологічно шкідливих та соціально небезпечних виробництвах, проєктах, програмах;

– усвідомлює соціальну значимість своєї діяльності та розглядає соціальний фактор поряд з економічним.

Кластер сповідує принцип: «Клієнт для нас понад усе і саме ми для нього».

Стратегічні цілі кластера:

– чітке позиціонування на ринку з огляду на пріоритетну продукцію та галузі співробітництва;

– розроблення та впровадження інноваційних підходів до діяльності;

– налагодження співпраці з вітчизняними споживачами регіонального та національного рівня.

Заходи, спрямовані на реалізацію стратегічних цілей кластера, полягають у:

– виборі основних напрямів діяльності та закріплення їх позицій на ринку;

– застосуванні та розвитку інформаційних систем та технологій;

– залученні інститутів співпраці з метою активізації інноваційної діяльності;

– формуванні бренду кластера.

Висновки і пропозиції. Таким чином, кластеризація промислового комплексу регіону приведе до позитивних наслідків, серед яких головний, на нашу думку, полягає в появі якісно нових позитивних зрушень та змін у такому пріоритетному сегменті регіональної господарської системи, як промисловість, розв'язанні завдань розвитку промисловості проблемних і депресивних регіонів, адаптації регіонального економічного простору до вимог відкритої ринкової економіки.

Список використаних джерел

1. Самійленко Г. М. Визначення напрямів розвитку промислового комплексу Чернігівської області / Г. М. Самійленко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія „Економічні науки” : зб. – Чернігів : ЧДТУ, 2010. – № 44. – С. 160-168.

2. Самійленко Г. М. Сучасний погляд на формування промислового комплексу [Електронний ресурс] / Г. М. Самійленко // Економіка. Управління. Інновації. – 2009. – № 2 (2). – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2009_2/09sgmpkr.pdf.

3. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : навч. посіб. / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. – К. : КНЕУ, 1999. – 384 с.

4. Портер М. Стратегія конкуренції / Майкл Портер ; пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – К. : Основи, 1998. – 390 с.